

ELS CLIENTS DE LA BOTIGA DE L'OBRA DE LA SEU VELLA DE LLEIDA

Caterina Argilés i Aluja

La present comunicació té el seu origen en la tesi doctoral dirigida pel Dr. Jordi de Bolòs i Masclans, *Preus i salaris a la Lleida dels segles XIV i XV segons els Llibres d'Obra de la Seu*,¹ en la qual vam analitzar el desenvolupament econòmic de la ciutat de Lleida durant el període comprès entre els anys 1358 i 1500. Un dels capítols de què consta l'esmentada tesi està dedicat als clients que acudien a comprar a la botiga de l'Obra. El tema el vam enfocar exclusivament en relació amb un producte, el blat, per tres motius concrets. Primerament perquè era el producte bàsic de l'alimentació baix-medieval. En segon lloc perquè la gran majoria de compradors de vi eren eclesiàstics. Finalment perquè a cop d'ull semblava que, en moltes ocasions, els compradors de forment eren els mateixos que aquells que adquirien ordi i civada.

Posteriorment ens vam proposar de verificar el tercer dels supòsits dels quals partíem i concretar qui eren els compradors dels altres dos cereals que es venien a la botiga de l'Obra: l'ordi i la civada. Aquest és el motiu de la present comunicació.

El punt de partença és el plantejament de l'esmentada hipòtesi: els compradors de forment adquireixen també ordi i civada? Qui eren els que s'adreçaven a la botiga de l'Obra per a comprar-ne els productes? D'on eren? Quines quantitats n'adquirien? Són les incògnites que tot seguit pretenem resoldre.

“L'Obra de la Seu” o la gerència administrativa i econòmica de la catedral

L'Obra de la Seu era l'organisme o la institució que tenia cura de la construcció de la catedral i de l'administració de les diverses aportacions econòmiques fetes per a tal finalitat.

L'administració de la construcció de la Seu era independent de l'administració general dels afers capitulars i estava sota la responsabilitat del procurador major, càrrec que estava assignat a un canonge. Però qui, de fet, seguia de prop el desenvolupament de les obres i tenia cura dels llibres de compta-

1. Llegida el mes de gener de 1993 a la Universitat de Lleida.

bilitat era el procurador menor, ofici que requeia en un prevere beneficiat;² ell era realment el responsable de la construcció de la catedral, conservació i fins i tot de l'organització de tot allò que s'esdevenia dins d'ella³.

L'administració de la fàbrica⁴ quedava enregistrada en els llibres d'obra, també coneguts per llibres de comptes. Gràcies a aquests podem conèixer actualment l'evolució constructiva de la catedral i hem pogut, també, realitzar la ja esmentada tesi i la present comunicació.

El contingut dels llibres d'obra està dividit en dues parts en funció de dos conceptes bàsics: les entrades i les sortides. Tant les unes com les altres estan agrupades per temes, que s'indiquen al cap de la pàgina. Tot seguit s'especifica el concepte d'interès, deixant el marge dret per a especificar-hi les quantitats monetàries corresponents. Al peu de pàgina trobem la suma total de les quantitats indicades i al final de les entrades i de les sortides, la suma total de cadascun d'ambdós conceptes.

En les sortides s'indica normalment el dia de la setmana i del mes en què van tenir lloc. En canvi, de la majoria d'entrades desconeixem quan es van realitzar.

S'esmenten, si s'escau, les commemoracions dels sants, i quan es produeix algun fenomen climàtic o algun esdeveniment no usual que fa variar la jornada de treball. Normalment s'assenyala a qui va dirigit el pagament o de qui es rep i la causa d'aquest, el preu del salari diari o bé el preu del producte en qüestió.

La botiga de l'Obra

La construcció de la Seu Vella es finançà des dels seus inicis mitjançant les contribucions a què estaven obligades les parròquies de la diòcesi,⁵ els diners que el bisbe rebia dels albergs que concedia a cens, i les deixes i llegats que il·lustres lleidatans donaven per la seva construcció. Però a l'Obra no li eren

2. La dedicació que cadascun d'ells tenia en relació a les obres queda reflectida en els salaris que cobraven. A tall d'exemple, a les darreries del segle XIV, el procurador major cobrava un salari de 150 sous, mentre que el procurador menor cobrava un salari de 290 sous, al qual anualment s'afegien altres 100 sous que rebia de gracia, per diverses feines realitzades en relació a les obres de la fàbrica, com també 5 sous més per presentar els comptes. Aquesta dualitat la trobem també a altres catedrals on hi ha un obrer major i un obrer menor.

3. Com ara la professó del Corpus, la representació teatral de la Colometa, els jocs d'artifici celebrant la vinguda del rei o de la reina, etc.

4. En l'època medieval el mot *fàbrica* significa *construcció*.

5. F. ESPAÑOL, *La Seu Vella: els promotors: La Seu Vella de Lleida. La catedral, els promotors, els artistes*, s. XIII a s. XV, (Barcelona 1991), p.78.

suficients per a saldar les quantioses despeses que originava una construcció de tan gran envergadura.

El 29 d'abril de 1168, el bisbe Guillem Pérez donà a l'Almoïna, per als pobres, la dècima part del delme dels fruits de totes les prepositures.⁶ L'11 de desembre de 1237, el bisbe Pere d'Albalat ordenà que la dècima donada anys enrere a l'Almoïna passés a rebre-la l'Obra de la Seu, fins que la catedral estigués acabada. Llavors havia de tornar a l'Almoïna.⁷ Des d'aquell moment, l'Obra va rebre la dècima de les prepositures i, almenys fins a principi del segle XVII, la continuava rebent.⁸

La disposició del bisbe Pere d'Albalat assegurarà d'aquesta manera la financiació de la construcció de la catedral.

La producció de cereal procedent de les diverses pabordies que arribava als graners de l'Obra tenia un únic objectiu: la seva venda per a obtenir diners amb què finançar les obres de la seu. Per aquest motiu, el capítol, a l'hora de vendre els seus productes, es comportava mogut per l'afany de treure'n el major profit econòmic possible; i no dubtava a vendre el forment a un preu un xic inferior al que es venia a altres indrets de la ciutat, quan li interessava despatxar⁹. És segurament aquest interès pels beneficis el motiu pel qual altres organismes catedralicis adquirien el forment a diversos mercaders de la ciutat en lloc d'adquirir-lo a l'Obra¹⁰.

Hom coneixia que la botiga de l'Obra era un dels punts de venda de cere-

6. P. SANAHUJA, *Historia de la Beneficiencia en Lérida*, (Lleida 1944), p.46. Esdeveniment que també en va donar a altres catedrals. A Barcelona no fou fins a 24 d'abril de 1226 que el bisbe Berenguer de Palou creà la Casa de la Caritat, que va passar a rebre la meitat de tot allò que en endavant rebria el capítol. A. FABREGA, *La vida quotidiana a la catedral de Barna en declinar el Renaixement. Any 1580*, (Barcelona 1978), p.32-33.

7. J. VILLANUEVA, *Viaje literario a las iglesias de España*, t.XVI (Madrid 1851), p.136 i P. SANAHUJA, *Historia de la Beneficiencia en Lérida*, (Lleida 1944), p. 48

8. P. SANAHUJA, *Historia de la ...* p. 50. Tal com s'indica en els llibres de les partilles de les pabordies, les institucions catedralícies que es beneficiaven del delme de la seu eren: el sínode de la catedral, el paborde, l'almoïna i l'ardiaca. Malauradament, els esmentats llibres es conserven a partir de l'any 1466.

9. A tall d'exemple recollim l'anotació que en el llibre d'obra de l'any 1442 va escriure l'escrivent: "...tret de la ciga e cridat per la ciutat per ordre del capítol a IV sous 6 diners faneca e aço per tant com en la ciutat no trobaven forment a la gent comuna sino en la botiga de Montserrat a IV sous 8 diners e lo capítol na fos cridat per la ciutat a dos diners menys e així se consuma la venda la qual dura de XXII d'agost fins a dos de setembre". A.C.Ll. Ll.O. Any 1442 Entrades. Fol. 17V

10. C. ARGILES, *Preus i salaris a la Lleida dels segles XIV i XV segons els Llibres d'Obra de la Seu* (tesi doctoral llegida a la Universitat de Lleida pel gener de 1993), p. 906, nota 113

al de la ciutat i a on acudien tots aquells que estaven interessants d'adquirir-ne; des de mercaders, flequers i forners, tant foranis com forasters fins a lleidatans que l'adquirien per fer-se el pa amb que alimentar-se.

Els compradors de blat

Malgrat que algunes vegades -les mínimes- no s'especifica en els Llibres d'Obra qui eren els que compraven blat a la botiga de l'Obra i que en altres ocasions s'ignora el seu ofici i la seva procedència, les dades de què disposem són força àmplies i, per tant, representatives de tot el conjunt de clients. Disposem en total d'un conjunt de 1943 vendes que es dugueren a terme entre els anys 1361 i 1500.

Del Treppo¹¹, quan parla dels mercaders de cereals, fa referència a dues categories. En la primera inclou els grans homes de negocis, que mercadejaven amb diversitat de productes, entre els quals hi ha els cereals. En la segona, aquells que únicament comerciaven amb els cereals; reduint el seu radi d'acció a Catalunya i les costes del sud de França.

A més d'aquestes dues categories de grans mercaders hi havia altres negociants que es dedicaven al comerç dels cereals. Eren els formenters, que es dedicaven a la venda a "la menuda"¹². Entre aquests Curto¹³ esmenta els fariners, flequers, forners, arrovers, tenders i hostalers, mitjançant els quals arribava la majoria de blat i farina als tortosins del segle XIV.

A la botiga de l'Obra acudia a comprar blat tot tipus de gent; la majoria ho feia a nivell personal, pel seu propi consum. La majoria procedia de la mateixa ciutat, malgrat que també hi anaven compradors d'altres indrets. Especialment de pobles situats a les rodalies i a les riberes del Segre i l'Ebre, amb els quals Lleida estava ben comunicada per via fluvial.

Dos són els trets que s'observen: l'esquifidesa de les quantitats de forment que adquirien i la gairebé nul·la reincidència com a clients de la botiga de l'Obra. Trets que únicament deixen d'observar-se quan els clients eren gent que negociava amb el blat o bé quan gaudien d'una bona situació econòmica, els eclesiàstics, els mestres d'obra, i alguns dels artesans que participaren a les obres de la Seu Vella.

11. M. del TREPPO, *Els mercaders catalans i l'expansió de la corona catalano-aragonesa al segle XV* (Barcelona 1971), p.313.

12. J.M. SALRACH i E. DURAN, E, *Història dels Països Catalans* (Barcelona 1982), p.614.

13. A. CURTO, *La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa, segle XIV* (Barcelona 1968), p.64.

Els mercaders que compraren blat al capítol eren mercaders dedicats exclusivament al comerç de gra i que limitaven el seu radi d'acció a Catalunya i les costes del sud de França. La majoria eren de la mateixa ciutat i de Tortosa, malgrat haver-n'hi també de Barcelona, de Saragossa i d'altres indrets de Catalunya. Les quantitats que n'adquiriren són relativament poc importants si les comparem amb les quantitats que compraven els grans mercaders barcelonins documentades per Del Treppo. I és que el moviment blader realitzat per via fluvial va ésser constant però de petit volum.

Després dels mercaders, els eclesiàstics destaquen per les quanties de forment que compren, en especial el convent de frares menors.

La resta de clients de la botiga de l'Obra eren artesans, pertanyents a tot tipus d'oficis, entre els quals s'inclouien aquells relacionats amb l'elaboració i venda de pa: flequers, forners, pastadors, pastissers i hostalers. Contràriament al que podríem pensar, a excepció dels flequers, la resta compraren quantitats poc importants de blat.

Dins el conjunt d'artesans, la majoria de piquers, fusters i pintors que van ésser clients de la botiga de l'Obra havien participat en les obres de la fàbrica. També alguns dels mestres d'obra de la Seu Vella compraren forment a la botiga del capítol. Alguns d'ells, quantitats importants.

Els compradors d'ordi i de civada

Després d'analitzar amb detall qui va comprar ordi i civada a la botiga de l'Obra de la Seu de Lleida durant el període comprès entre els anys 1361 i 1500 i de les quantitats que en devien adquirir hem arribat a les següents conclusions:

El primer tret que observem fa referència a la tipologia dels clients i coincideix plenament amb la dels clients del blat. Els compradors d'ordi i de civada dels quals coneixem el seu ofici o *status* social eren, en sa major part, mercaders, eclesiàstics o menestrals, tots ells amb una bona posició econòmica. També eren aquests els qui n'adquirien més quantitat.

El motiu d'aquest fet té una explicació ben senzilla: la gran majoria de vegades no s'indica en els llibres d'obra l'ofici dels compradors, que devien ésser gent del poble, sense cap rellevància social. També perquè qui en comprava més quantitat era qui tenia una millor situació econòmica.

El segon tret que observem coincideix també amb el que hem vist en rela-

ció a les vendes de blat: la no reincidència dels compradors a la botiga de l'Obra.

Els motius, els hem de cercar en dues direccions. L'una seria l'existència d'altres punts de venda dins la mateixa ciutat (l'almodí, la botiga de Montserrat...). L'altra, i creiem que la més probable, és que Lleida era una ciutat fonamentalment agrícola, i qui més qui menys tenia un hortet o una peça de terra a les rodalies de la ciutat on conreava diversitat de productes que servien per al seu proveïment.

En canvi trobem importants diferències entre els compradors de blat, ordi i civada integrants del col·lectiu de menestrals relacionats amb l'elaboració i venda de pa i farina i que ens poden ajudar a aclarir alguns de les costums de l'alimentació medieval.

La primera és que no hem trobat cap flequer ni pastisser que comprés ordi i civada. La segona, que foren 22 els pastadors que compraren blat, enfront a un únic pastador que comprà ordi i un altre que comprà civada. La tercera, que foren 23 els hostalers que compraren ordi, 10 els qui compraren civada i 3 els qui compraren blat. Aquest conjunt de dades ens condueix a creure que els flequers i pastissers elaboraven els productes amb blat i, per tant, que la població consumia pa blanc i que l'ordi i la civada quedaven relegats a l'alimentació animal. Aquesta segona qüestió es demostra amb l'adquisició d'ordi i de civada per part dels hostalers, amb la finalitat d'alimentar les cavalleries dels viatgers que s'allotjaven als hostals.

Finalment i contràriament al que pensàvem, després d'analitzar detalladament la totalitat de clients de la botiga de l'obra podem afirmar que la majoria de vegades aquells que compraven blat, no compraven ordi ni civada, i a la inversa.

Referent als mercaders, cal fer esment que tan sols el 14,81% de mercaders que compraren blat compraren també ordi i civada durant el mateix any. En canvi, la proporció de mercaders que compren ordi i civada és més elevada. Dels mercaders que compraren civada, el 66,66% compraren també ordi el mateix any i, d'aquells que compraren ordi, el 50% també compraren civada.

Conclusió

Les qüestions que acabem d'exposar referents a l'adquisició de blat, ordi i civada de la botiga de l'Obra de la Seu Vella de Lleida, durant el període de

temps comprès entre els anys 1361 i 1500, ens fa replantejar l'assumpte de l'alimentació baix-medieval catalana, des del marc de la ciutat de Lleida.

Cal replantejar-nos, el que fins ara s'ha dit que la gent del poble no menjava pa blanc, fet exclusivament de blat, sinó un pa elaborat majoritàriament amb cereals d'inferior qualitat i fins i tot amb llegums¹⁴. I pensar en la possibilitat d'una major qualitat alimentària de la societat en general. Cal tenir present que enfront de les 366 vendes de civada i les 628 vendes d'ordi, tenim documentades 1943 vendes de blat.

14. Sobre aquest tema, vegeu C. ARGILES, *Preus i salaris*..., p.625-636

